ГАНУН ҺАМЫ ҮЧҮНДҮР

Бу јазыны чохдан јазмаг истәсәм дә јаза билмирдим. Даһа доғрусу, әлим гәләмә јатмырды. Республика тәһсил назири Мисир Мәрдановун бу күнләрдә вердији әмр һәмин мәгаләнин јазылмасыны сүр'әтләндирди. Назирин әмриндә дејилир: "Республиканын бүтүн үмумтәһсил мәктәбләриндә мәктәб фонду, китаб, журнал, гәзет сатышы, консерт вә театр тамашалары, һабелә мүхтәлиф тәдбирләр кечирилмәси үчүн шакирд вә валидејнләрдән мәчбури пул јығылмасы гәти гадаған едилсин".

Гәләм әһли, јазы-позу адамы олдуғум үчүн бу әмрин бир нөв мәнә дә дәхли вардыр. Лакин хошбәхтликдән гәзет редактору олдуғум вахтларда, елә инди дә китаб нәшри илә мәшғул олдуғумдан истеһсал етдијим мәһсуллары әксәр мәктәбләрә, мүәллим достларыма, елчә дә мүхтәлиф пешә саһибләринә тәмәннасыз вермишәм (һәмчинин мүхтәлиф илләрдә Мисир мүәллимин өзүнә дә бир нечә китабымы бағышламышам). Бахмајараг ки, елә һәмин мәктәбләрдә нечә адда гәзет вә журнала мәчбури абунә јазылыб, мүхтәлиф адда, мәзмунда китаблар сатылыб.

Бу сәтирләри гәләмә аланда мәрһум журналист достум, јахын гоһумум Мүһачир Гурбановун бир заманлар мәнә нәгл етдији бир әһвалаты хатырладым. Рәһмәтлик мәнә дејәрди ки, сәнә нә вар ки, пајтахтда ишләјирсән, нә јазырсан јаз, нә чап едирсән елә, дејәнин јох, сөјәнин јох, вај биз кәнд журналистләринин һалына. Мәдәнијјәти зорла кәндә кәтирирәм, бу шишпапаглылар (о, шишпапаглы дејәндә моллалары нәзәрдә тутурду) һәрәси әлинә бир чомаг, паја көтүрүб ону кәнддән говурлар. Һүнәрин вар кәл бу мүһитдә чох јох, бир ил јаша вә ишлә. Онда бахарам һалына!

Вахт кәлди, бир күн Бакыдан јыр-јығыш едиб, дәдә-баба очағыма кәлдим, республикамызын Чәнуб рекиону үзрә хүсуси мүхбир ишләдим. Мүһачирин дедији дүз чыхды, бир ил нәдир, о мүһитдә анчаг алты ај ишләјә билдим.

Мәгсәдим әлбәттә, о вахт көрдүкләрими, апардығым мүшаһидәләри гәләмә алмаг дејил, һеч охучуларын да нәзәр-диггәтини бу мәсәләләрә јөнәлтмәк истәмирәм. Демәк истәдијим одур ки, мән дә әдәбијјат вә инчәсәнәт, маариф вә мәдәнијјәт адамыјам, тәһсилә, кәнчләримизин мә'нәви тәрбијәсинә, балаларымызын лајигли вәтәндаш, камил инсан кими јетишмәсинә мә'сулијјәт дашыјан, чаваб-

деһ олан минләрдән, милјонлардан биријәм. Јә'ни јахамы кәнара чәкиб "мәнә нә?" демирәм. Әслиндә голларымы чырмалајыб мејдана кирмәк, бу ағыр ишин гулпундан јапышмаг, чәтин, узаг јолун јолчусу, бәләдчиси олмаг истәјирәм.

Дедијим кими, узун илләр журналистика саһәсиндә чалышмышам, әдәби ишчи дә ишләмишәм, гәзет редактору да олмушам, бу күн исә "мүстәгили Сумгајыт" нәшријјатынын директорујам. "Директор" ады уча сәсләндијиндән охучулар елә биләрләр ки, доғрудан да мәним бөјүк бир вәзифәм вар. Әслиндә бу вәзифәнин олмағы илә олмамасы арасында елә бир фәрг јохдур. Бир идарәнин ки, үч ишчиси ола вә о үч нәфәр ишчи дә бир ил әмәк һаггы алмаја, онда сиз галан мүстәгил гәзет редаксијаларынын вә нәшријјатларын буна бәнзәр вәзијјәтини тәсәввүр едә биләрсиз.

Өтән илләрдә гәләмә алдығым бир јазыда Азәрбајчанымызы ики-үч тәкәри бошалмыш ири автобуса бәнзәтмишәм. Ајдын мәсәләдир, ики-үч тәкәр бошаланда сүрүчү чәтинликлә дә олса автобусу идарә едир. Бу күн исә автобусун бүтүн тәкәрләри бошалыб, даһа сүрүчү ону јериндән тәрпәдә билмир.

Бошалан тәкчә тәкәрләр дејил ахы, артыг автобусун мотору төкүлүб, јаначағы да јохдур. Јухарыда отуран кимсә исә һәмин автобус сүрүчүсүнә әмр едир ки, машыны ишә сал, рејсә чых. Сүрүчү дә ки, тагәтдән дүшүб, табағы бош, чиби бош. Сиз дејин, белә һалда сүрүчү автобусу идарә едә биләрми? Күнаһ кимдәдир, сүрүчүдә, автобусда, јохса?!

Бах, буну билмирәм, билсәм дә демирәм, ону сиз охучуларын ихтијарына верирәм.

Халгымызын көзәл бир мәсәли вар: торпаг бәрк оланда өкүзләр күнаһы бир-бириндә көрәр. Бәли, бу күн торпаг бәркдән дә бәркдир, өкүзләр дә әввәлки өкүз дејил, ачлыг онлары үзүб, тамам һејдән, тагәтдән салыб. Өкүзләри идарә едән шәхс дә һәмчинин, онун голларында әввәлки күч-гүввәтдән әсәр-әламәт галмајыб. Бәс бурда кимдир мүгәссир: торпаг, өкүз, котан, јохса котаны идарә едән күчсүз, тагәтсиз котанчы?!

Һәр һалда күнаһкар вар вә о күнаһкары ахтарыб тапмаг лазымдыр.

Мисир Мәрданову чохдан танıјырам. Арамызда һөрмәт-иззәт, салам-кәлам вар. Шүкүр Аллаһа, вәзијјәти дә, вәзифәси дә јахшыдыр. Инсафән, өзү дә һөрмәт вә мәһәббәтә лајиг зијалыларымыздандыр. Танры шан-шәрәфини даһа уча етсин, башы көјләрә дәјсин. Анчаг тохун ачдан хәбәри олмадығы кими, дејәсән онун да биз

јазыг, пулсуз, имкансыз гәләм саһибләриндән - шаир, насир вә журналистләрдән хәбәри јохдур.

"Малы итәнин имканы да итәр" - дејирләр. Мән дә иманымы итирмәк истәмирәм. Ола билсин онун ачыначаглы вәзијјәтимиздән хәбәри јохдур. Адамын чох шејдән хәбәри олмаја биләр. Мәсәлән, адам вар алверин, алгы-саттынын нә олдуғуну билмир, әлинә зәнбил алыб дүкан-базара кетмир. Адам да вар тәкчә аиләсинә дејил, өзүнә пал-палтар нәдир, һеч бир чүт чораб да ала билмир.

Еjнилә киноја, театра, музејә, китабханаја илләрлә кетмәјәнләр дә вар.Ким һансы саһәдән, һансы идарәдән нә гәдәр узаг олур-олсун, јолу, талеји мәктәбдән дүшмәјән адам чәтин тапылар. Демәли, мәктәб һәр биримизин доғма, ән чох үнсијјәтдә олдуғу јердир. Јә'ни һәр кәс онун чөлүнә, ичинә бәләддир, орада нәләр баш вердијиндән хәбәрдардыр. Интәһасы биринин чох, дикәринин нисбәтән аз мә'луматы ола биләр. Гытлығын, касыбчылығын, пис күн-күзәранынын гапы-бачаларымызы бәрк дөјдүјү бу сон илләрдә мәктәбләрдә нәләр баш вермәјиб? Јалан олмасын, әсл алверханаја дөнүб! Алвер, алгы-сатты артдыгча, елм, маариф, тәһсил илбәил јох, ајбаај, күнбәкүн ашағы дүшүр. Мәктәбләрдә даһа нәләр үчүн, кимләрчүн пул топланылмыр, нөвбәнөв һәдијјәләр алынмыр?!

Чох истәрдим ки, Мисир мүәллим илк нөвбәдә тәһсил шө'бәләринә, мәктәбләрә кениш јол тапан алверин гаршысыны алсын, онлара узанан чиркин, әлиәјри әлләрин көкүнү кәссин!

Мәктәб, маариф, тәһсил... дејәндә илк нөвбәдә кениш бир аудиторија, сонра да сәвијјә, јүксәк әхлаг вә низам-интизам јада дүшүр. Кәлин е'тираф едәк ки, бу күн бизим тәһсил системимиздә бу кејфијјәтләр јохдур.

Һеч шүбһәсиз, бизим һамымыз орта мәктәбдән сонра кениш һәјата ајаг ачыб, али тәһсил газанмышыг. Мисир мүәллим өзү дә е'тираф едәр ки, әввәлки тәһсил ситеми илә мүасир тәһсилимиз арасында чох бөјүк фәрг вар. Ән әввәл орта тәһсилин кејфијјәти хејли ашағы дүшүб. Инди аз гала бешинчи, алтынчы синифләрдән јоллар һачаланыр, јә'ни һуманитар саһә үзрә кетмәк истәјәнләр дәгиг фәнләри охумур, анчаг мүсбәт гијмәт алмаг наминә дәрсә кедир, дәгиг елмләр јолуну сечән шакирдләр исә һуманитар фәнләрә диггәт јетирирмирләр. Беләликлә, ибтидаи тәһсилдән сонра шакирдләрлә онларын валидејнләри арасында икитәрәфли сахта бир јарыш јараныр. Бу рәгабәтин, "јарышын" зијаныны исә һеч шүбһәсиз, тәһсилимиз, маарифимиз, бүтөвлүкдә исә халгымыз, Азәрбајчанымыз чәкир.

Бизим илләрин орта тәhсиллиләри исә фәнләр арасында heч бир өкеј-доғмалыг гојмадан бүтүн дәрсләри, онлары тәдрис едән мүәллимләри ејни мәhәббәтлә охумуш, өјрәнмиш вә севмишләр. Бу күнүн тәhсил очаглары - истәрсә мәктәбләр, истәрсә дә техникум вә институтлар, биртәрәфли инкишаф едирләр; елмин, техниканын анчаг чүзи бир саhәсинә јијәләнир, галан саhәләр исә тамам унудулур. Нәтичәдә күтлүк, савадсызлыг hөкм сүрүр, бачарыгсыз, габилијјәтсиз, исте'дадсызлар исә јүксәк вәзифәләрә јијәләнирләр. Бурада бачарыг вә габилијјәти нәзәрә алмадан ајры-ајры тајфаларын имканлы нәсилләрин вә онларын өвладларынын hекемонлуғу истисна олунмур. Әлбәттә, бу јол бизи анчаг учурума апара биләр, еләапарыр да. Вә белә кетсә инкишафымызын габағына чох бөјүк шлагбаум гојулачаг. Һәрчәнд о шлагбаум да артыг көрүнмәкдәдир.

Сон илләр мәктәбләрдә чох гәрибә бир дәб дүшүб. Бу дәбин баш "мәшгчиләри", "дирижорлары" өз ихтисасларыны јахшы билән мүәллимләрдирсә, ојунчулары имканлы вә имкансыз мүәллимләрдир. Мүәллимләр дәрсләри башдансовду верир, 45 дәгигә әрзиндә өзләрини јормур, бир нөв "истираhәт" едир, бүтүн күч вә габилијјәтләрини сонракы "дәрсләр" - ев мәшғәләләри үчүн сахлајырлар. Инди демәк олар ки, бүтүн имканлы валидејнләр нәинки орта тәhсилин сон ики-үч или үчүн, hәтта биринчи, икинчи синифдән балалары үчүн мүәллим тутурлар. Белә hалларда мәктәб тәhсили илә ев тәhсили арасында чох чидди рәгабәт кедир вә бу јарышда әлбәттә ки, ев тәhсили үстүнлүк газаныр. Бәс нечә, ахы, "ев мүәллимләри" јахшы јашајырлар?!

Орта сәвијјәдә јашајан валидејнләр исә анчаг онунчу, он биринчи синифләрдә өвладларына пуллу мүәллим тутурлар. Ашағы сәвијјәдә јашајанлар әлбәттә, бу тәhсилдән тамам кәнарда галырлар. Узун илләрин тәчрүбәси көстәрир ки, ән сәвијјәли ушаглар бу имкансыз аиләләрдән чыхыр. Демәли, өлкәнин инкишафы, елмин тәрәггиси, елә халгын да талеји бу касыб аиләләрдән асылыдыр. Лакин имкансызлыг, нечә дејәрләр, онларын исте'дадларыны бешикдә боғур вә беләликлә hамымызын "көмәји" илә өлкәмизин кәләчәк инкишафына чох бөјүк зијан вурмуш олуруг. Чох истәрдим ки, бир назир, алим кими бу мәсәләләр М. Мәрданову даhа чох нараhат етсин.

Мәрhум халг јазычымыз, академик Мирзә Ибраhимов бир чыхышында дејиб ки, буғда зәмисини көрмәјән, сүнбүлүн нечә дән бағладығыны билмәјән ушаглардан кәләчәјин даhи шәхсијјәтләри - јазычысы, рәссамы, алими чыхмаз.

Шүбhә етмирәм ки, Мисир мүәллим буну көрүб. Мән дә көрмүшәм. Дәрз бағламышам, вәл минмишәм, башаг бағламышам. Вә бунлар hамысы мәним ушаглыг јаддашыма јазылыб. Касыб, савадсыз бир аиләдән парвазланыб Сумгајытда өзүмүзә јурд-јува гурмушуг. Алты гардаш бу шәhәрдә али тәhсил газамыш, мүхтәлиф пешәләрә јијәләнмишик. Аллаh-тәала дөрдүмүзә гәләм бәхш етмиш, Азәрбајчан Јазычылар Бирлијинин үзвүјүк. Буну кәлиши көзәл сөз кими демирәм, демәк истәдијим одур ки, јә'ни әллинчи, алтмышынчы, јетмишинчи илләрдә республикамызда бу чүр аиләләр јүзләрлә, минләрлә олуб.

Буну да чәсарәтлә дејирәм... бундан сонра республикамызын рајон вә кәндләриндән Бакыја, Сумгајыта, еләчә дә харичи өлкәләрә даhа бу чүр ахын олмаз. Ким, hансы васитлә кәләр? Лап тутаг кәлди, имтаhан верди, ән јүксәк балла института гәбул олунду, нечә охујачаг, нә јејәчәк, hарада вә нечә јашајачаг?!

Онда республикамыз индикиндән дә он дәфә пис, бир груп адама, узагбашы бир нечә тајфаја, нәслә мәхсус олачаг; касыб оғлу, фәhлә-кәндли баласы (heч инди фәhлә, кәндли вар ки, кәнддә, кәсәкдә? Һамы ишсиз-күчсүз дејил бә?!) алим, шаир, назир ола билмәз!

Нә бөјүк фәлакәт, дәhшәтли фачиә, Пәрвәрдикара! Онда hачанса, нә вахтса бизи бәјәнмәјән, истәмәјән бир бәј вә ханын, голчомаг вә мүлкәдарын дедији бир мәсәл өзүнү там доғрулдар: "Атасындан артыг олан гатыр олар".

Демәли, касыб оғлу, фәhлә оғлу атасыны өтүб кечмәмәлидир, о да атасы кими имкансыз, касыб, фәhлә олмалыдыр, еләми?!

Сиз дејин, белә бир hагсызлыгла разылашмаг оларды?! Ахы, ким јазыб белә бир чиј, лүзумсуз "гануну", ким вериб бу "фәрманы"?!

Мән мәктәбләримиздә мүәллимләрин ад күнләрини, бајрамларыны тәбрик етмәк, синиф отаглары үчүн јүз чүр хырдават алмагдан өтрү пул топламагданса, бу пулун консерт, театр, кино, музеј, мүхтәлиф кәзинтиләр үчүн топланмасынын тәрәфдарыјам. Әлбәттә, јахшы олар ки, бунларын heч бири олмасын вә гәзетләрдә тәhсил назиринин бу барәдә јени әмри верилсин. Әмр едилсин ки, бу күндән е'тибарән тәhсил назирлији мәктәбләрин тә'мирини, синиф отагларынын hәр чүр аваданлыгларла тә'мин едилмәсини, пајыз, гыш мөвсүмүндә синфләрин гыздырылмасыны өз бојнуна көтүрүр. Ејни заманда бүтүн шакирдләр дәрсликләрлә тә'мин олуначаг, имкансыз аиләләрин ушагларына күндә бир дәфә пулсуз јемәк вериләчәкдир.

Тәһсил назириндән даһа бир әмр истәјәрдим. Арзу едәрдим ки, бир әмрлә республикамызын тәкчә шәһәр вә рајонларында јох, аз гала ири гәсәбә, кәндләриндә фәалијјәт көстәрән бүтүн өзәл кимназија, коллеч, техникум, институт вә университетләр ләғв олунсун. Она көрә ки, онсуз да һәр ил Дөвләт али мәктәбләрини јүзләрлә, минләрлә савадсыз, дипломлу мүтәхәссис битирир. Мәкәр онлар азлыг едир ки, тәзәдән өзәл мәктәбләрдә бир јандан савадсыз һәким, мүәллим, һүгугшүнас, мүһәндис "истеһсал" етсин?! Ахы, бу күн Дөвләт институтларыны фәрглəнмә дипломлары илә битирәнләр белә ишә тә'мин олунмурлар вә онлар һаггында һеч бир дөвләт идарәси, дөвләт адамы нараһат олмур. Һалбуки онлара тә'јинат верилмәли, ишлә тә'мин олунмалыдырлар. Көрәсән өзәл али мәктәбләр кимләрә хидмәт едир вә онлар кимләр үчүн әлверишлидир?!

Буну да тәһсил назиримиз дејир: дејир ки, Америка кими инкишаф етмиш бир өлкәдә һәр он једди, он сәккиз нәфәр шакирдә бир мүәллим дүшүр. Биздә исә алты-једди нәфәрә бир мүәллим дүшүр.

Чох јанлыш мүгајисәдир! Јахшы, лап тутаг ки, беләдир, онда елә исә өзәл али мәктәбләрин "истеһсал" етдији мүәллимләр нә үчүндүр, сахта дипломлу мүәллимләр мәктәбләрә нечә долушублар? Әкәр бу ганунсузлуглара гаршы тәһсил назирлији мүбаризә апармырса, бәс ким апармалыдыр?

Ајдын мәсәләдир, сахта дипломлу мүәллимин билији дә, шакирди дә сахта олар!

Бу сөзләрин дә мүәллифи тәһсил назирдир. О, телевизија илә чыхышында гејд етди ки, орта мәктәбләрдә дә имтаһанлар тест үсулу илә көтүрүләчәкдир.

Маарифдән, тәһсилдән аз-чох башы чыхан бир адам кими мән бунун әлејһинәјәм. Әсл һәгигәтдә һеч али мәктәбләрә гәбулун тест үсулу илә кечирилмәсинин дә тәрәфдары дејиләм. Лакин бу "гатар", нечә дәјәрләр, артыг јолдадыр вә онун тәзәдән гајтарылмасыны истәмәздим.

Ејни заманда кәлин е'тираф едәк ки, рус тәһсили системи ән әлверишли, ән мүасир, һәм дә ән күчлү, прогрессив мәктәбдир. Нә гәдәр о мәктәби дансаг, демәли, бир о гәдәр удузуруг, кери дүшүрүк. Мүәллимлә шакирд диз-дизә, көз-көзә отурмурса, ону јахшы-јахшы "әләкдән" кечирмирсә, бу јохламанын, бу имтаһанын һеч кимә, һеч нәјә хејри јохдур. Үмумијјәтлә, тәһсил назирлијинин апардығы ислаһатлар хејрсиз ислаһатлардыр, анчаг експериментдир.

Мән гырх илдир ки, Сумгајытдајам. Бүтүн талејими бу шәһәрлә, онун инкишафы илә бағламышам. Әкәр белә демәк мүмкүнсә, бир

икидин өмрүнә бәрабәр олан гырх илин отуз илини гәләмимлә хидмәт етмишәм, әлли јашыны гејд едәчәк шәһәримизин тарихи салнамәсинин мүәјјән сәһифәләрини јазмышам. О илләр шәһәримизин күчә вә мејданларында, парк вә хијабанларында чохлу ағач әкмишик. Бу күн о ағачларын бөјүк һиссәси гурумушдур, лакин гурумајаны да вар. Демәк истәјирәм ки, јә'ни мән дә бу шәһәрин голлу-будаглы ағачларындан биријәм вә мәним бу шәһәрдә әмәјим, рәһбәрликдән нәјисә тәләб етмәјә, уммаға һаггым вар. Бәс нә үчүн мәним вә гәләм достларымын һүгугу әлләриндән алынсын? Китаб, журнал, гәзет... кәләм, хијар, картоф, помидор... дејил ахы, онларын сатышына гадаған гојулсун?

Каш мәктәбләримизи савадсызлыгдан, алвердән гуртара биләјдик!

"Сумгајыт" нәшријјаты јарандығы дөрд ил мүддәтиндә онларча китаб нәшр едиб. Үч-дөрдүнү чыхмаг шәртилә галан бүтүн китаблар Сумгајыт јазарларына мәхсусдур (әслиндә бу сөһбәтин биз гардашлара дәхли јохдур. Чүнки бу сәтирләрин мүәллифи тәкчә өз китабларыны дејил, елә гардашларынын китабларыны да шәһәр вә мәктәб китабханаларына, јахын дост вә танышларына гејдсиз-шәртсиз бағышланмышдыр). Ејнилә нәшр етдијимиз дикәр китаблар да пулсуз-парасыз пајланылмышдыр. Анчаг ону да нәзәрә алмаг лазымдыр ки, әксәр гәләм саһибинин гәләмдән, јазы-позудан савајы газанч јери, күвәнч јери, даһа чох чөрәк газанмаг јери јохдур. Доғрудан да, јазычы, шаир, алим илан дејил ки, торпаг јејиб јашасын! Һәлә мән ону демирәм ки, халг өз али тәбәгәјә мәнсуб зијалыларыны горумалы вә јашатмалыдыр (әвәзиндә зијанлыларыны горујур). Әкәр буну Гур'ани-Кәрим, сонунчу Пејғәмбәримиз Мәһәммәд Әлејһиссәлам да дејирсә, демәли, биз бәндәләр дә бу гануна табе олуб әмәл етмәли вә ону гејдсиз-шәртсиз јеринә јетирмәлијик!

Көрүн бизим тәбирәван шаиримиз Микајыл Мүшфиг бир рүбаисиндә нечә дә көзәл дејир:

Дағыдын дүнјанын саран-сисләри,
Бу мүхәннәсләри, бу иблисләри!
Вурушуб, дөјүшмәк заманыдыр бу,
Еј инсан гәлбинин мүһәндисләри!

Бәли, инсан гәлбинин мүһәндисләринә сојуг, өкеј мүнасибәт бәсләмәк јарамаз! Бунун чәзасыны өлкә, халг, Вәтән чәкир вә бундан сонра да чәкәчәк!

Бу сәтирләри јазаркән бир дә Азәрбајчан мәтбуатынын тарихини јараданлар - Һәсән бәј Зәрдабинин, Мәһәммәд Һадинин, Чәлил Мәммәдгулузадәнин ағыр күн-күзәранларыны хатырладым. Бәдбәхт талели Мәһәммәд Һади ачындан өлмәмәк үчүн әлјазмаларыны, Һәсән бәј Зәрдаби милләтин маарифләнмәси үчүн "Әкинчи" гәзетини, Мирзә Чәлил исә халгыны гәфләт вә чәһаләт јухусундан ојатмаг үчүн "Молла Нәсрәддин" журналыны сатмышдыр. Бәлкә онлар бизим мүасирләримиз олсајдылар...

Мән, әлбәттә Сумгајытда јашајыб-јарадан гәләм саһибләримиз јухарыда адлары чәкилән сәләфләримизлә мүгајисә етмәк истәмирәм. Мәрһум шаиримиз Һүсејн Ариф демишкән: "Ананын өз јери, јарын өз јери". Лакин Офелја Бабајева, Сабир Сарван, Хасај Чаһанкиров, Әшрәф Вејсәлли, Рафиг Јусифоғлу, Әвәз Маһмуд Ләләдағ, Фејзи Мустафајев, Мир Сабир, Зирәддин Гафарлы, Мәммәд Намаз, Ибраһим Илјаслы, Сабир Јусифоғлу, Әјјуб Гијас, Тофиг Мәммәд, Асиф Асиман, Рәфигә Шәмс, Галиб Әһмәдов, Афтандил Ағбаба, Аслан Абдуллајев... китабларыны һарада вә нечә сатсынлар?!

Әкәр ону да хатырлатсаг ки, бу китаблар 500 нүсхәдән артыг тиражла нәшр олунмур, онун да јүз-јүз әлли нүсхәси гоһум-әграбаја, дост-танышa сонра беш мүәллим, он мин маариф ишчиси, 60 мин шакирд-тәләбә контингенти олан Сумгајыт тәһсил системинә чәтин ишдир ки?!

Әслиндә һәр мәктәбә он-он беш китаб анчаг дүшәчәк. Ону да нәзәрә алсаг ки, һәр синифдә беш-он имканлы шакирд вар, онлар бөјүк мәмнунијјәтлә бу китаблары аларларса, нијә буна бир кимсә мане олмалыдыр? Әкәр бу "чәтин мәсәлә" мәктәб-мүәллим вә јахуд мүәллиф арасында раһат һәлл олунурса, тәһсил назирлији нәјә көрә нараһатлыг һисси кечирмәлидир?

Бу гејдләрими јазан күндә гәләм достум, исте'дадлы шаир, алим, "Көјәрчин" журналынын баш редактору Рафиг Јусифоғлунун сон ајлар кечирдији нараһатчылыг вә никаранчылыг анларыны унуда билмирәм. О, "Көјәрчин" журналынын чыхмасы үчүн һансы чәтинликләрлә үз-үзә кәлмир? Каһ шәһәр ичра һакимијјәти, каһ тәһсил шө'бәси бир гадаға гојур, каһ да мәктәб директору илә үз-көз олур. Нејләсин Рафиг Јусифоғлу! Журнал нәшр олунмалы, јајылмалы, сатылмалыдыр. Кәрәк тәһсил назирлији, тәһсил шө'бәләри ону да нәзәрә алсынлар ки, "Көјәрчин" республикада балаларымыз үчүн илк латын графикасы илә нәшр олунан мәчмуәдир. Әкәр онлар "Көјәрчин"ин ишыг үзү көрмәсинә вә јајылмасына көмәк етмирләрсә, гајғы көстәрмирләрсә, бары данышмасынлар!

Мисир Мәрданов Азәрбајчан телевизијасы илә чыхышынын бириндә гејд едиб китаб мағазалары вар, гој јазычылар китабларыны бу мағазаларда да сатсынлар.

Һәгигәт вар бу сөз-сөһбәтдә. Лакин Мисир мүәллим мәкәр билмир ки, инди китаб мағазаларына, китабханалара кәлән јохдур? Кәрәк һансы алим, шаир, зијалы, назир, мүәллим... сон ики-үч илдә бир китаб мағазасынын гапысыны ачыб вә хошуна кәлән бир нечә китаб алыб?! Ач гылынча чапан кими, инди һамы бир тикә чөрәк газанмаг бардә дүшүнүр. Чөрәк "атлы", милләт әлијалын, пијада, она чата билирми?!

Ону да нәзәрә алмаг лазымдыр ки, китаб мағазалары тәкчә Сумгајыт јазарлары үчүн дејил, ејни заманда бүтүн гәләм саһибләринин, һәр бир зијалынын јолу бу елм, маариф, мәдәнијјәт евиндән, билик мә'бәдиндән башланмалыдыр.

Әфсуслар олсун ки, бу күн белә дејил.

Јенә бир һашијә чыхмаг истәјирәм. Дөрд-беш илин сөһбәтидир. Бир күн кичик оғлум Савалан мәндән сорушду ки, дәдә, инди јазыгларына гонорар алырсанмы?

Чаваб вердим ки, јох, алмырам. Оғлум мәнә нә чаваб версә јахшыдыр?

- А киши, бәс нијә өзүнә јазығын кәлмир?!

Чаваб верә билмәдим. Версәјдим дә јеринә дүшмәзди, јапышмазды. Чүнки оғлумла ојнадығым шаһматда мат галмышдым. Бир дә ахы, удузан адамын дили гыса олур? Дүшүнүрәм ки, "јазыг" тәк мән дејиләм. Көрүн республикамызда мәним кими нә гәдәр "јазыг" вар?!

Онсуз да биз гәләм саһибләринин дәрд-сәри бөјүкдүр; гонорарсыз гәзетләр бурахырыг, китаблар нәшр едирик, әмәк һаггы да алмырыг, бары бизә үрәк ағрысы бағышламасынлар?! Һеч олмаса алдығымыз әмәк һаггы илә башымызы гатырыг, бирдән һамымыз бу иш-күчдән әл чәксәк, онда бу ишсизләр өлкәсиндә бирдән-бирә нә гәдәр адам ишсиз-күчсүз галар?! Белә һалда бу "орду" гаршысында таб кәтирмәк асанд олмаз ахы!

Полемид гејдләримә биләрәкдән белә бир сәрлөвһә сечмишәм: "Ганун һамы үчүндүр". Јә'ни әкәр бу ганун доғрудан да һамы үчүн ејнидирсә, ону музакирә етмәјә вә јахуд һәр һансы маддәсинә дүзәлиш апармаг гејри-мүмкүндүр. Шүбһәсиз, әкәр буна еһтијач варса, јенә бу мәсәлә ганун чәрчивәсиндә һәлл олунмалыдыр. Буну тәкрар-тәкрар демәјә адәт eләсәк дә - "Ганун шаһдыр, шаһ ганун дејил!" - јенә бу сөз-сөһбәтин Азәрбајчанымыза, башбиләнләримизә дәхли јохдур.

Јенә орта мәктәбдә охудуғум, елә о вахтдан да бејнимә һәкк олунан ~~М. П. Вагифин "Бах" рәдифли гошмасындан бир бејти~~ хатырламаг истәјирәм: (бир ше'рин мисраларыны)

Ваиз бизә охур шә'ри-Мустафа,
Һарама мүртәһим олмајын әсла.
Өзү лүм-лүм удур, батиндә әмма,
Заһирдә дедији мә'наја бир бах.

Бәли, кәрәк өзүн јемәјәсән, өзүн о иши көрмәјәсән, сонра да ону кимәсә гадаған едә биләсән. Бу, ән дүзкүн јолдур!

Ејни заманда фикирләширәм ки, хошбәхтдир о халг, о чәмијјәт ки, онун сағлам вә күчлү јашајан вә јашадан ганунлары вар. Јохса бизим ганунлар кими?!

Бизим ганунларын чоху санки шакирд күндәлијиди вә јахуд орта мәктәб шакирдинин әдәбијјатдан јаздығы инша јазыдыр. Һәр мүәллим бир имза атыр, әлавәләр едир, дүзәлишләр апарыр. Белә ганун олмаз ахы! Әслиндә чәмијјәт, халг нечәдирсә, онун ганунлары да о чүрдүр. Јә'ни онлар бир-биринә охшајыр, бир-бирини тамамлајырлар, ријази дилләр десәк, бир-бирилә мүтәнасибдиләр.

Ганун тәмиз, саф мајаја бәнзәјир. Әкәр бу маја бир аз туршдурса вә јахуд ачыдырса, онда о бир чимдик маја бир табаг, бир тәндир чөрәјин, бир газан судун дә тамыны вә рәнкини дәјишә биләр!

Мисир Мәрдановун "гадаған" әмрин охујанда көзләримә инана билмәдим. Инандығым бир шеј варды ки, онсуз да биз гәләм саһибләринин үзүнә бағланан мәктәбләр бундан сонра даһа мөһкәм бағланачаг. Чүнки һәлә бу "мәшһур" әмр верилмәздән әввәл нәшријјатын чапдан бурахдығы бир нечә китабы сатмаг истәмишдик. Бөјүк чәтинликлә дә олса "Сумгајыт гурбанлары", "Он беш гардашын нағылы" (һәрәсиндән јүз нүсхә) китабларынын сатышыны тәшкил едә билдик. Бахмајараг ки, бу китаблар Сумгајыт мәктәбләринә лазымдыр, шакирдләр бу китаблардан вәтәнпәрвәрлик, мә'нәвијјат, гәһрәманлыг, тәрбијә дәрсләрини алачаглар.

"Сумгајыт гурбанлары" һәлә һеч кимин мүрачиәт етмәдији бир мөвзуја - 1988- чи ил Сумгајытда баш верән гырғына һәср олунуб. Китабда илк дәфә Сумгајыт фачиәсиндә һәлак оланлар барәдә сөһбәт ачылыр, бу һадисәләри доғуран сәбәб вә мәгамлар ачыгланыр.

"Он беш гардашын нағылы" да һәмчинин. Бурада Гарабағ дөјүшләриндә гәһрәманчасына шәһид олан он беш һәмјерлимизин дөјүш јолу вә онларын ачы талеји гәләмә алынмышдыр.

Әсл һикмәт бохчасы, мә'рифәт, мәдәнијјәт вә тәрбијә очағы сајыла билән бир китабымыз (Имам Чәфәр Садиг - "Ја Әли" Мәһәммәд Пејғәмбәрин вәсијјәти) исә һеч бир мәктәбә јол тапа билмәди. Сәбәб дә бу олду ки, куја бу китаб динин тәблиғинә хидмәт едир.

Үзүмүзә бағланан тәкчә мәктәбләр дејил, елә гапы-бачасы чохдан бағланан сәнаје мүәссисәләринин дә гапыларыны ачмаг гејри-мүмкүндүр. Бунун бир нечә сәбәби вар. Ән башлычы сәбәб исә...

Биз "гапы-бачасы чохдан бағланан" ифадәсини елә-белә ишләтмәдик. Һеч кимдән кизли дејил, бу күн тәкчә фабрик-заводларын јох, ејни заманда бүтүн сәнаје мүәссисәләри, әксәр идарә вә тәшкилатлары бағланмыш, һәтта әксәријјәтинин гапысындан асылан гыфыллар белә чохдан пас атмышдыр. Лакин сәһәр гапылары ачылан вә ахшам бағланан идарәләр дә вар. Вә нә гәдәр ки, бу чүр 10-15 фаиз ишләјән мүәссисәләр вар, демәли, азачыг да олса, шәһәр нәфәс алыр вә јашајыр. Һәмин бу јазыг идарә вә тәшкилатларын мәзлум, јазыг рәһбәрләри јухары тәшкилатлардан бағлама-бағлама алдыглары китаб, мәчмуә вә журналлары сатмагдан зинһара кәлибләр. Онларын бу вәзијјәтини көрдүкдә доғрудан да адамын маты-муту гурујур вә онлар үчүн үрәк ағрысы кечирирсән. Елә бил бу бојда сәнаје шәһәрини бир груп тајфа, мафија биләрәкдән белә кар, кор, лал едиб ки, ону ири бир тичарәт мәркәзинә чевириб өз мәгсәдләри үчүн истифадә етсинләр. Чәтинлик чәкирәм дејәм ки,сон дөрд-беш илдә шәһәр тәшкилаларына Москвада нәшр едилән нечә гәзет вә журналы зорла "једиздирибләр". Билирәм, бу дәфә охучу мәнә "Нәјә кәрә?" суалыны вермәјәчәк. Чүнки һамы Москва нәшрләринин бу чүр кениш әл-гол "ачдығыны" билир. Онлар каһ республикамызын президенти Һејдәр Әлијевә, каһ Зәрифә ханым Әлијеваја, каһ академик Чалал Әлијевә, каһ да Илһам Әлијевә материаллар һәср етмиш вә беләликлә Москва нәшрләри демәк олар ки, Азәрбајчанын күндәлијиндән дүшмүр. Әслиндә мән буну јахшы һал һесаб едирәм. Севинәрәм ки, республикамыз бүтүн харичи мәтбуатда бу чүр тәмсил олунсун.

Әлбәттә, бу, өзлүјүндә пис һадисә дејил. Бәс нә үчүн јалныз Әлијевләр аиләси? Елә она көрә дә бу факты о гәдәр дә бөјүк күнаһ сајмырам. Нә олар, гој Москва нәшрләринин вә бу материаллары тәшкил едән журналистләр дә јашасынлар. Бәс академик Зәрифә ханым Әлијеванын көзәл тәртибатла, нәфис шәкилләрлә бурахылмыш китабы илә нијә алвер етсинләр? Нә үчүн Зәрифә Әзиз гызы кими бир мәләксима ханымын руһуну инчидирләр? Ахы, бу күн нә Зәрифә ханымын, нә онун гәбринин, нә дә аиләсинин о китабын

сатылмасындан алынан пула еhтијачы јохдур. Бәс бу пуллар hара кедир?!

Шүбhәсиз, нәјисә алыб-сатмаг күнаh дејил. Күнаh одур ки, вур тут әлли мин, алтмыш мин әмәк hаггы алан hәким о китабы гырх мин, әлли мин маната нечә алсын. Нечә поликлиникада, хәстәханада бу ачыначаглы мәнзәрәнин шаhиди олмушам, hәмин китаблар баш hәкимләрә хүсуси сијаhы илә пајланылыб вә пулуну да "динмә, вер!" үсулу илә алыблар. Доғрусу, бу мәним үрәјими ағрыдыр.

Нечә илдир Һејдәр Әлијевин мә'рузә, нитг вә чыхышларындан ибарәт чохчилдликләр дә идарә вә мүәссисәләрдә од гијмәтинә сатылыр. Ахы, нијә белә едирләр? Бары ону елә гијмәтә сатсынлар ки, алан шәхс сәсини чыхармасын.

Хејр, елә етмирләр! Елә бил биләрәкдән белә едирләр ки, онсуз да hакимијјәтдән наразы галан халгын наразылығы даhа да артсын. Билмирәм, бәлкә онлар бу наразылыглардан да нәсә газанырлар?!

Мәнә елә кәлир ки, бу күн Һејдәр Әлијевин ады илә республикада чох бөјүк алвер кедир. Онун шәнинә даhа кимләр сөз демир, ону кимләр тә'рифләмир?! Санки "Ким Һејдәр Әлијеви даhа чох тә'рифләјәр?" девизи үмумреспублика алтында јарышы кедир. Өзү дә бу јарышын иштиракчылары кимләр олса јахшыдыр?

Ады, фамили hеч бир китаб-дәфтәрдә олмајан адамлар! Бир hәвәскар гәләм саhибләри-шаир, насир вә журналистләр, hәвәскар бәстәкарлар, hәвәскар рәссамлар вә с. Ахы, Һејдәр Әлијев hәвәскар шәхс дејил, дүнја шөhрәтли шәхсијјәтдир! Сиз дејин, мәкәр Һ. Әлијевин бу учуз, дузсуз, сөнүк тә'рифләрә, боғаздан јухары ибарәли, бәр-бәзәкли, бојат сөзләрә еhтијачы вар?!

Әсла јохдур! Чүнки Һ. Әлијев бүтүн нөгсан вә күнаhлары илә елә бир зирвәдә дајаныб ки, бир дә о зирвәјә кимин нә вахт галхачағы мә'лум дејил. Она көрә дә кәлин hамылыгла гарталлара мәхсус зирвәни гарға вә гузғунлардан, бајгуш вә сәрчәләрдән горујаг. Зирвә анчаг зирвәләрә лајиг оғуллар үчүндүр!

Ејни заманда чох истәрдим ки, Һејдәр Әлијевин сечилмиш әсәрләри, онун зәнкин вә әhатәли hәјат вә фәалијјәтиндән бәhс едән бүтүн китаблар вә фотоалбомлар китабханалара пулсуз-парасыз пајланылсын. Белә олан шәкилдә мәктәблиләр, кәнчләр, јашлы нәсил онлардан даhа кениш истифадә едәчәкләр. Мүәссисә рәhбәрләринә әмрлә сатылан бағлама-бағлама китаблар исә онларын кабинетләриндән кәнара чыхмыр вә орада киф атыб галыр.

Мәним бу гејдләрим әлбәттә, јени кәшф дејил. Әкәр Һејдәр Әлијевин командасы вә команданын әтрафындакы чиновникләр,

мә'мурлар онун дедикләрини, сәрәнчам вә фәрманларындан ирәли кәлән мүддәалары јеринә јетирсәјдиләр вә јахуд онун "гылынчындан" горхсајдылар, өлкә бу күнә галмазды ки? Доғрудан да гәрибәдир; нә үчүн Һ. Әлијевин көстәришләринә әмәл етмәјән, гәбул етдији гәрарлары јеринә јетирмәјәнләрә онун китаблары верилсин? Ахы, бу китаблар да hәмин сәнәд, чыхыш вә нитгләрдән ибарәтдир. Әкәр онлар бәр-бәзәкли салонларда Президентин нитгләрини динләјир, лакин ону јеринә јетирмирләрсә, ајдын мәсәләдир, китаблары нәинки охумајачаглар, hеч сәhифәләмәзләр дә! Демәли, Һ. Әлијевин дедикләрини јеринә јетирәнләр тамам ајры адамлардыр, она көрә дә о китаблары hәмин ичрачылара, ишкөрәнләрә вермәк, бәлкә дә пулсуз-парасыз бағышламаг лазымдыр. Мәнчә Һ. Әлијевин дә бу чүр зорла јығылан пула еhтијачы јохдур. Аллаh еләмәмиш, лап еhтијачы олса да, ону бир тәшкилатдан, бир кимсәдән уммаз. Халгымызын көзәл мәсәли вар: чөрәји вер чөрәкчијә, бирин дә үстәлик.

Јери кәлмишкән ону да гејд едим ки, тәкчә Һ. Әлијевин сечилмиш әсәрләринин чохчилдлији баhа гијмәтә сатылмыр, үмумијјәтлә, өлкә башчысына hәср олунмуш hәр hансы бир мәчмуә вә китаба елә гијмәтләр гојулур, адамын лап маты-муту гурујур. Белә китаблардан бирини дә өтән ил Сумгајыт Шәhәр Ичра Һакимијјәтинин бөјүк мәсләhәтчиси Бәхшејиш Әләмшаhов оғлу Низами Бәхшејиш оғлу илә биркә бурахыб ("Фикирләрин вәhдәти" - "Азәрбајчан енсиклопедијасы" Нәшријјат Полиграфија бирлији). Бу, әл бојда китабын Сумгајытда кирмәдији, ачмадығы гапы јохдур. Һәрәсиндән дә нә аз, нә чох, отуз мин манат нәгд алыныб. Сөhбәт әлбәттә, китабын отуз вә јахуд гырх минә сатылмасындан кетмир. Һалал хошлары олсун. Сөhбәт ондан кедир ки, Бәхшејиш Әләмшаhов мүәллиф дејил, тәртибчидир вә о, садәчә олараг Һ. Әлијев hаггында дејилән фикирләри топлајыб. Бәс о, ағзындан "сүд гохусу" кәлән оғлуну нијә икинчи мүәллиф кими вериб?

Бунунла үрәји сојумајан Б. Әләмшаhов китабын архасында тәрчүмеји-hалыны вә шәклини вермәји дә унутмајыб.

Валлаh күлмәлидир!

Мән бу кәламлары хырдаламаг фикриндән узағам, лакин hачанса, кимсә онлары хырдалајачаг вә кениш тәhлил едәчәк. Бурда мәни дүшүндүрән башга бир мәсәләдир. Б. Әләмшаhов мүәллифдир, о, чох шеј топлаја вә јаза биләр. Бәс китаба өн сөз јазан Елмләр Академијасынын президенти, Милли Мәчлисин депутаты Фәрәмәз Магсудов, китабын редактору, профессор Низами Худијев, бурахы-

лыша мә'сул Шакир Абушов һара бахырдылар? Онлар нә үчүн Һ. Әлијевин шәкли илә Б. Әләмшаһовун шәклинин јанашы кетмәсинә разылыг вeрибләр? Бу, санки чох азды, Һ. Әлијев һаггында һәлә һеч бир мүдрик кәламла таныш олмамыш китабын илк сәһифәсиндә аз гала епиграф әвәзинә верилән Б. Әләмшаһовла Н. Бәхшејиш оғлунун "кәламы" диггәти чәлб едир.

Сиз дејин, әкәр бунлар Һ. Әлијевин шәхсијјәтинә һөрмәтсизлик дејилсә, бәс нәдир?!

Башга бир китаб - "Тале улдузлу", ("Кәнчлик" нәшријјаты - 1998) да "Фикирләрин вәһдәти"ндән кери галмыр. Дүздүр, бурда һәвәскар шаирләрлә јанашы пешәкар гәләм саһибләринин дә Һ. Әлијевә һәср олунмуш ше'рләри верилиб вә бу ше'рләр китаба ад-сан, һөрмәт кәтирир. Лакин "Азәрбајчанын танынмыш адамлары Һејдәр Әлијев һаггында" бөлмәси бәрбад һалдадыр. Көрәсән китабы тәртиб вә нәшр едән Дағлар Сәфәров белә мә'сулијјәтли ишдә нијә мәс'улијјәтсизлик көстәриб? Вә чох гәрибәдир ки, бу китаба да јенә өн сөзү Азәрбајчан ЕА-нын президенти, Милли Мәчлисин депутаты Ф. Магсудов јазыб. Јә'ни доғруданмы Фәрәмәз мүәллимин Елмләр Академијасында, Милли Мәчлисдә көрмәјә иш-күчү јохдур вә она көрә дә китаблара бојат, чиј өн сөз јазмагла мәшғулдур?!

Бу, әлбәттә, онун өз ишидир. Бизи нараһат едән исә одур ки, бу китаб да идарә, тәшкилат вә мәктәбләрдә күч-бәла илә отуз-гырх мин маната сатылыр. Вә һеч ким дә бу пулу өз хошу илә вермир.

Гәләм достум, адлы-санлы шаир вә публисист Мәммәд Аслан шәриәт, исламијјәт вә Түркијә әдәбијјатындан бир нечә китаб тәртиб етмиш вә онлары Азәрбајчан охучусунун өһдәсинә вермишдир. Беш мин нүсхә илә чап олунан һәмин китаблар тәкчә дост-танышлара, әдәбијјат биличиләринә, дин адамларына пулсуз-парасыз пајланылмыр, ејни заманда али вә орта мәктәб, техникум аудиторијаларына, китабханалара бу чүр сәхавәт вә кенишүрәкликлә һәдијјә едилир. Ән өнәмли чәһәт одур ки, бу китаблар тәртибчинин **"Сатылмасы гүрура, шәрәфә хәләл кәтирәр"** сөзләри илә ачылыр.

Онда һаглы бир суал ортаја чыхыр: әкәр Мәммәд Аслан кими еһтијач ичиндә јашајан, алдығы гәпик-гурушу анчаг дава-дәрманына чатан бир гәләм саһиби китабларыны пулсуз-парасыз пајлајырса, бәс нә үчүн Һејдәр Әлијевин ады, шәрәф вә ләјагәти илә алвер олунмалы, китаблары өз гијмәтинә јох, нечә дејәрләр, "шапка" илә сатылмалыдыр?! Она көрә дә чох истәрдим ки, Һејдәр Әлијевин бундан сонра нәшр олуначаг бүтүн китабларында **"Сатылмасы гүрура, шәрәфә хәләл кәтирәр"** сөзләри јазылсын. Бу халгын бир

мүгәддәслији олмалыдыр, ја јох? Бары президентин ады, шәрәфи илә алвер олунмасын?!

Бә'зиләри елә баша дүшә биләр ки, Һачы Ағәддин Президентлә "күләшир". Әсла! Чүнки рәһбәр һәмишә, һәр јердә рәһбәрдир, онунла "ојнамаг", "күләшмәк", зарафат етмәк гејри-мүмкүндүр. О, јердә Аллаһын елчисидир. Аллаһы севмәк, Аллаһдан горхмаг лазым олдуғу кими, рәһбәри дә севмәк, ондан горхмаг лазымдыр. Әслиндә бу горху севкијә, һөрмәт вә еһтирама чеврилсә, даһа јахшыдыр. Бир дә, әстәғфүруллаһ, төвбә, рәһбәр көјдәки Күнәшдирсә, биз һамымыз јердәки күнәбаханларыг вә кечә-күндүз о Күнәшин башына доланырыг.

Ејни заманда ону да демирәм ки, Һ. Әлијев һаггында јазылан һәр чүр бәдии әсәрләрә, китаблара "гадаға" гојулсун? Билирәм, белә бир әмр вермәк олмаз. Садәчә олараг һәдди ашмаг, инсафы, вичданы итирмәк лазым дејил. Аллаһ-тәала бајгуш үчүн күндә үч гуш кәндәрир, бајгуш исә һәр дәфә Рәббимиздән көндәрилән пајын икисини јејир, бирини бурахыр. Мәкәр инсан оғлу бајгушдан писдир?!

Бәли, Аллаһ-тәала һамынын рузисини дүзкүн бөлүр, лакин... Кәлин тәбиәтин бу сәрт гануну, таразлығыны позмајаг, һагты наһагга сатмајаг. Һәр шеј өз јериндә дурсун; дүз-дүз јериндә, әјри дә әјри јериндә. Гој шор јағ гијмәтинә, јағ шор гијмәтинә сатылмасын. Һәр шејин, һәр кәсин гијмәти, һагты, һүгугу доғру-дүзкүн верилсин.

Бах, мәним демәк истәдијим бу гәдәр. Мәнә чаваб вермәк, мәнимлә полемикаја кирмәк истәјәнләр варса, бујурсунлар. Онлара әввәлчәдән тәшәккүр едир, миннәтдарлығымы билдирирәм.

Феврал 1999.